

VI

Vízaknai Bereczk (Briccius) György naplófeljegyzései (1693-1717)

(93/r) <1693. *A velem Belgiumba küldött pénzüsszegek felsorolása*>¹

Dominus Johannes Csernátfalusi küld két aranyat, négy tallért egy Mommára, egy pár Burmányra, Gulichiusnak három munkájára.

Dominus Johannes Pápai egy császáraranyat.

Bajcsi uram küld ruhában hat aranyat, amint mondja ökegyelme, de pecsét alatt van, nem néztem meg őket.

Item. Küld ugyan ökegyelme egy levél alatt egynéhány tallért az ultrajectomi compactornak Meinard a Drea-nen[nek].

(93/v) Kolozsvári Pál uram Buzinkai jó uraméknak 100 aranyat.

Csepregi Mihály uram és Sárpataki uram Csengeri uramnak 89 aranyat.

Ugyan ökegyelme Németh[i] Mihály uramnak két aranyat.

Ugyan ökegyelme Csengeri uramnak 3 aranyat.

Az úr, Bethlen Miklós uram 100 aranyat az úrfi számára.

Szacsvai Pál uram, a gerendi prédikátor florenos 6 egy Mommára.

Szentistváni András 20 sustákat Poiret vagy Braunint.

30 Augusti eiusdém 1693. Lovat vettem ötvenegy forinton Besztercén, kit Isten szenteljen meg kezem között és adja, hogy az idegen nemzet között is bátorságosan jár-hassak vele.

(94/r) 31 Augusti. Isten segedelméből akarok kimozdulni Besztercéről, idegen országokba bujdosni. Uram Jézus Krisztus légy énnekem ezen utamban kalauzom, légy

vezérlő s igazgató útitársam, hogy elvégezvén ezt az utat, hálaadó dicséretet adhassak felségednek. Amen.

<Indulj hát legszomorúbb végzettől üzötten, mint akit a ló megzabolázhatatlan szilajsága életveszélybe sodort. Ó, balsors, minő pusztulásra szánsz engem?

Ugyanazon 1693-as esztendő október havának új nap-tár szerinti hatodik napján, az Isten könyörületes irgal-mának hála, a jószerencsétől vezérelve útjaimon, az Odera melletti Frankfurtba értem. Tanulmányaim előbbre me-netele számára szerfelett kedvező körülményekre találtam, megszakítom bujdosásomat.

Hova megyünk? Milyen irányba?

Hol rendelsz majd lakást?

Mutass, Atyám, jelet, s egészen

Áraszd el lelkemet.

1694. január 1.

Úzi az álmat a szívből, mit sem tudva a hajnal;

Elfogadom tisztségemet, és elvégzem a munkám.

Láttuk a víz mélyére süllyedni a sűrű vasércet;

Higgyen a bölcs természeti törvényben az utókor,

Mert aki azt fürkészi, megérti a dolgos időket.

(94/v) A világ új arculata új külsőt ölteni készlet: a buj-dosók ruházatát. Eddigelé a német gúnyák 55 magyar fo-rintba és 10 dénárba kerültek.

Az alább következők jegyzéke:>²

Beretva	gr.	3
Nyakravaló perem [?]	“	6
Nyakravaló	“	13
Tüker	“	5
Ingek	“	46
Mappa	“	3
Ermelre való gomb	“	8
Iskatulya	“	1
Gyertya	“	12
Cipők	tal.	1
Strimf	“	1 gr. 11
Malosa	gr.	7

	Ancillae	”	12
	Disputatiók	”	4
(95/r)	Pohár, tányér	tal.	1
	Kés	gr.	3
	Keszkenők	”	4
	Ing	gr.	17
	Scalpellus	”	2
	A bursalis gazdának	5 arany	1 tal.
	A szálláson fáért, ágyért, házért	tal.	9
	A mosónak	”	1 ½

Innen *Belgiumba* indulván

	Berlinig a szekeresnek	tal.	1
	Hamburgumig a postán	”	9
	Japonyikát [!] vettem	”	3
	Pincetokot	”	1
	Kesztyút	st.	19
	Hat napok alatt		
	a vendégfogadósnak	”	96
	a szolgálónak	”	6
	Útravaló eledel	fl. Ung.	3/12
	A hajósnak	egy formális arany	duc. 1.
	Az egyetmásom		
	elhordásáért Altináig	cor.	8

(95/v) *Franequ[e]rában* vettem

	Beretvát	st.	20
	Kést, hüvelyestől	”	24
	Köpönyeget	duc.	3 tal. 1

Amsterodamban

	Fűsüt	st.	6
--	-------	-----	---

Lejdában

	Kalapot	st.	63
	1694. 6 Maii, stilo novo		
	a japonikámat		
	megcsináltattam	st.	44

(83/r) <NB. Örök dicsőség és hála a nagyirgalmú és könyörületes hármias Egyistennek, aki erőt adott nekünk, hogy a végéhez közeledő 1693-as esztendőben reánk támadt bajok áradatán győzedelmeskedjünk és tőlük megmenekedjünk, s az új év jóreménységébe átvezetett bennünket.

Mely 1694-es év első napja tíz hagyományosan avatott doktorral ragyog fel Frankfurt városára.

Itt mások számára elbeszélni is csodálatos dolgokat láttam először.

Új naptár szerinti január 13-án levelet vettem Utrechtből, jeles Buzinkai Mihály uramtól. Megtudtam belőle, hogy a tizenhárom éves anyagyilkost, aki szülőanyját és testvérhúgát méreggel emésztette el, a múlt esztendő december 18-án lefejezték.

Régi naptár szerinti 14-én jeles Huszti uram vigasztalással teli levelét vettem Lipcséből.

Régi naptár szerinti 21-én Franequerából jeles Némethi uramtól vettem levelet.

22-én válaszoltam. Ugyanezen a napon 335 formális dukátot adtam át az igen kitűnő Albinus uramnak.

23-án Huszti és Vesprémi [!] uraméktól disputa-iratokat vettem, melyeket levelükkel együtt Lipcséből küldöttek.

(83/v) Régi naptár szerinti január 26-án Albinus urat a bölcsélet- és az orvostudomány előadására meghívják Groningenbe.

Kösse tehát szaporán ide létfontalát az ígéret,
S hozza, a jósorsa új földjére hamar]
Groningen győzzön Frankfurton! A jármot Apolló
Hagyja, mikor Helikon földjén épül a ház!>⁴

27, stilo vetere. Vettem új levelet Lipsiából tiszteletes Huszti uramtul.

<Hogyha előbb megtudtam volna, amit ma tudok már,
Nemzetségem, az ár nem pusztítana most.
Ámde haragra tüzelte a bűnöm az égi lakókat,
Tán hogy a bős hadakat küldjék szembe velünk,

Sírni lehet csak, az Égieket meghatja a könnyem;
Bízom, hogy panaszom meghallgatja az ég.>⁵

30 Januarii, stilo vetere. Vettem a Némethi Mihály uram Franequerából írt levelét. Ugyanaznap Buzinkai uramtól is Traiectumból.

5 Februarii, stilo vetere. Vettem levelet Londinumból Bethlen Mihály uramtól.

<Február 6-án, mialatt a brandenburgi választófejedelem a városban tartózkodik, a heves ágyúdörgés az eget hasogatja.

(84/r) NB. A nagy tudományú Bernhardus Albinus úr, a brandenburgi választófejedelem öfelségének főorvosa és tanácsosa, a karteziánus bölcsélet négy fő részéről a múlt 1693. év október havában elkezdett előadását 1694. év február havának 9. napján berekesztette.

Február 14-én. Láttam két professzort, akik a frankfurti Alma Mater híres egyetemi auditóriumában habzó szájjal veselkedtek egymásra s e pompás terem [hallgatóságát] kacajra, figyelemre és vidámságra készítették.

15-én jeles Huszti uram levelét vettem Lipcséből.

16-án Irenaeus Veer elnökletével ketten doktori címet nyertek.

Ugyanazon a napon válaszoltam jeles Huszti uramnak. (84/v) 17-én. Az egyébként is szerfölött elgyötört peregrinus számára hosszas aggodalom után a mai nap örvendetes hírrel ragyog fel és hírül hozza, hogy a múlt év októberében a nagy tudományú Becmann uram által földieimhez eljuttatandó igen fontos levél, amelyet Németalföldön postára adott, immár hosszúra nyúlt kallódás után előkerült. Így hát kergessétek szét, párkák, a sűrű felleget, és fordítsátok megbékélt orcátokat felém.

18-án. Gyakorlati bonctanóránk volt.

19-én. Leidenből vettem Kolosi és Szaniszló uraméktól levelet.

(85/r) 21-én. Vettem jeles Némethi M[ihály] uram válaszát.

Február 26-án. Azzal a szándékkal, hogy Hollandiába való utazásom által végre-valahára minden bosszúságomnak véget vessek, ma búcsút mondok a frankfurti Akadémiának.

28-án. Köszöntöm Berlint, a választófejedelmi várost; még aznap indulok is tovább onnan.

Március 2-án. A nagy kiterjedésű Hamburg hatalmas falain belül várakozom.>⁶

3, 4, 5, 6, 7-ik. Ezt a várost járván, ennek roppantságán álmétkodtam, folyóvizeinek bőségén örvendettem, melyen keresztül, által észak felől az Aster vize foly, más felől az Albis nagy folyóvíz. Ebben a városban láttam a keresztelésnek módját: 4–5 gyermeket keresztelének a Catharina templomában. Itt láttam mesterségesebb szélmalmot is, mint eddig Germániában.

7. Indultam ki ez városból; 8-ik jó szelünk volt; 9–10. hevertünk a tengeren az ellenkező szélnek miatta; 11-dik is ellenkező szél; 12-dik keveset haladtunk; 13-dik semmit sem proficiáltunk; 14. egy helybe állottunk.

Aki a föld színén kenyeret kereshet,
Bolond, ha föld alá ás azért mély vermet;
Így ki a szárazon céljára elmehet,
Kétséges tengerre nem tudom, mért siet.⁷
<Törd viharos szélvésszel a vaskorlátokat össze,
Nehogy az ellenség az egész csapatát ide gyűjtse.

15-én. A nagy apály miatt szinte pirkadattól tíz óráig egy helybe cövekelve állunk; aztán a visszaáramló hullámok vesznek a hátukra, s kihasználjuk a kedvező szelet, mely azonban túlságosan gyenge.

16-án. Szerencsésebb szellő cirógatja a bujdosó Minervát.>⁸

17 és 18. Divertálván a hajós hazájában a jó időt, kit pénzen kell vala megvenni, elvesztettük.

<19. Messzi habokra sodor, duzzadva röpít a vitorla:

Várunk vak nap alatt, s az ég boltja dereng.

Mert behatol Boreas a gyümölcstelen északi tájról,

S bős, kinyitott szájjal megszorítja bajunk.

20. Elhagy a drága Ceres, kiürülnek egészen a zsákok;

Kérlek, Atyám, Krisztus szent neve miatt segedelmezd

Kis csapatunkat, a sok bajban hozván a megoldást!

Zord tövisékké változik a puha rózsa is újból!

Biztos irigyli a végzet a fáradozók nyugodalmát.

Neptun, a Múzsám ellened oly nagy bűnt követett el,
Hogy betaszítod a mélységes tenger fenekére?
Menni fogok mégis; nem e partot ajánlja Apolló;
Ellenségesen űz el a déloszi isten a helyről.
Gyenge hajóm a vihar dühe mennyiszer is
lecsapott rád,

A kikötőből térsz a bajok keskeny szorosába!
Ámde remélj, az alámerülő árbocokat úgy vedd,
Hogy Krisztus tárt karjai várnak; örömteli üdvöd
Horgonya ez, ami Scyllától szabadulni segít majd.>⁹

Ezen estve meghányván a vasmacskákat, midőn ülnék
az hajó orrában, láték egy fekete kutyát, ki kétszer a
tengerből kiüté magát, és engem megszemlélvén aláeresz-
kedők.

(86/r)

<21. Este a horgony a víz fenekébe harapva megállott.

22. Engesztelni hiába akarjuk az isteneinket,
Bósz isten keze közt hányódnak a habok.
Amit akar, tegye csak, mert bűneimért teszi, méltán;
Remeg a jámbor ilyen nagy bíró szavain.

23. Most is a tegnapi parton vesztegelünk a viharban,
Büntet az ég, és nem küld ide semmi segélyt.
Nincs már helye imának; a sóhajtásom is elhal;
Sorsunkból odalett egykori hit s a remény.

Könnyel töltöm a nappalom, csont és bőr vagyok
immár,

Korog a gyomrom, a nagy éhség tönkreteszen.
Káprázik a szemem, vagy az éjszaka oszlik a vízről:
Engesztelten az Úr, megtöri most a vihart.

24. Állj meg a sodró térben agyonhajszolva, vitorlám,
Add múzsámat a holland földnek; szárazon írjon,
Es ott gyűjtse mulatva, haszonnal a gyógyfüvet össze.

Eleget tettem mind Roël Sándor, mind pedig Némethi
Mihály uram kívánságának.

25. Társulhat viharos széllel a moraj; tüzesíthet
Szívet a szellő, csapkodhat villám keleten; vad
Szélvész hordhat bósz habokat csapkodva a parthoz;

Téphet erős bogokat a dühöngő déli viharzás:
Nem enged fel a megrettent lélek a hidegtől.
Mert a hajó csak vesztegel itt, e baráti öbölben.

26-án. 100 aranyat tettem le Roël Sándor uram kezé-
hez, hogy utalja át Amszterdamba Bethlen [Mihály] uram
javára.

(86/v) .

27. Itten a holland tájakon egyre a házakon ámulsz,
S mint Pallasz s a mezők sorjának, a gabonaföldön,
Majd viruló, dús búzakaralászon áll a szemed
meg.>¹⁰

8 Aprilis, stilo novo, Újvárosi uram exitusát celeb-
ráltuk.

<9. Tudni akarva az összes dolgok lényegi titkát,
Újra hajóra ülök, hogy lássam folyton az újat.
11. Amszterdam, a világnak éke, köszöntlek,
Ki egyedül vagy a szépségek földjén a királynő.
13. Utrecht, túlszél az ibolyák szívbeli szerelmén.
14. Ennyit látni azonban elég; megtérhetek immár.
16. Épen vártak rám a hajóban a társak, a helyek.
18. Leidenben felszállt egy új vendég a hajónkra;
Erdély hozta világra, s elűzte e távoli földre;
Egyszáz volt a dukát, mit a kérésére letettem.

Ugyaninnen levelet írtam jeles Seréni uramnak.

19. Költséggel szállást és saját kamarát fogadok.>¹¹
26. Vettem tiszteletes Pápai Ferenc uram levelét az
öcsémuraméval együtt.
28. Magam mást bocsátottam Erdélybe.

(87/r)

29. Indultam ki Lejdába a botanicára Franequerából.
30. Érkeztem és barátságot vettem N. Szaniszló urammal
Lugdunumban.

4 Maii. Írtam levelet tiszteletes Enyedi István uramnak.

6. Gradust veve egy a Jusban.

Ugyanazon nap kezdé el az anatomicum collegiumot
tiszteletes Bidlo uram, és nagy foganatoson <a bőr fel-
hámjáról és a bőrről beszélt, nagyítón keresztül megmu-

tatván a bőr és a felhám pórusait, s kísérletképp közéljük fecskendezett higannyal szemléltette, hogy miként bocsátják ki ezek észrevétlenül az izzadságot, továbbá némely állat bőrhártyáit – példának okáért a tyúkét és a kígyóét – is megmutatta, és szemünk láttára bizonyította be, hogy a kelet- és nyugat-indiai varasbékák, valamint a teknőcök levedlik a bőrüket.

8-án. Kutyatetemen volt gyakorlati bonctanóránk, melynek során a bőr alatti zsírrétegből, illetve az alatta lévő izomrétegből a piramidális, haránt- és a rombuszizmokat is beleértve, mindent megvizsgáltunk.

11-én. Két hónappal a gyermekszülés után elhunyt nő tetemén volt gyakorlati bonctanunk, amelynek során láttuk a hashártyát, a méhet és ennek hüvelyét, a petefészkeket, a méhkürtöket, valamint a leszálló ütő- és gyűjtőereket. Láttuk a hashártya kitágulását is, ahol eddigelé még jeles professzorunk, Bidlo uram sem észlelte azt a sérvet.

(87/v) 17-én. Gyakorlati bonctanunk volt kutyatetemen, amelyen megfigyeltük, hogy a valamennyi bélel összefüggő, de főként az éhbéllel nagy számban egybenőtt nyirokerek a hasnyálmirigyhez egy közös nyiroktömlőn keresztül kapcsolódnak; hasonlóképpen arról is meggyőződünk, hogy miként jut el a nyirok a fő mellkasi nyirokvezetéken át a kulcsesont alatti gyűjtőerekbe.

18-án. Férfi tetemen, ahol [láttuk] az izmokat, a közvetlenül a bőr alá tapadó zsírréteget, a csupán a köldökig lenyúló csepleszt, hasonlóképpen a beleket és magát a rekeszizmot.

18-án. Kutyatetemen, ahol azt vizsgáltuk, hogy a fő mellkasi nyirokvezeték miként csatlakozik [?] a kulcsesont alatti gyűjtőerekhez.

19-én. Ugyanazon tetemen [azt gyakoroltuk], hogy miként lehet a gyűjtő- és ütőereket viasszal feltölteni, s hogy milyen preparátum készül belőle.¹²

20, 21, 22. Sokadalom celebráltatott. Itt láttam csudálatos comediajátzásokat, mesterséges ugrádozásokat. Egy lovat, ki nagy magameghajtásával a körülállók selegnek complementomot tött. Az órát a lábával megjelentette. A rossz pénzt a jótól megismerte. A kártyában

amennyi szem volt, annyiszor ütötte a földhez a lábát; a kolopot [!] az asszonytól megismerte, és az asszony s király előtt magát meghajtván, a kolopot megutálta. (88/r) A német császárhoz tőle küldött levelet a szájába fogván, nagy gyorsasággal elvitte; a török császárhoz pedig sántikálva ment, és magát, ledőlven a földre, holtta tette. Az urát megcsókolta, és sok efféle dolgokat úgy véghezvitt, hogy gondoltad volna okos lélekkel felruházottnak lenni. Láttam egy kutyát is, ki a két hátulsó lábára állván, a hegedülésre táncolt, mint az ember. Láttam egy asszonyt is, ki az eleven kígyókat a kebelébe tette, a kezivel törölgette etc. Láttam egy ötlábú eleven juhat; mást, kinek két szája volt, az egyikkel ett, a másikkal ivott. Egy kecskefiat, kinek két feje s nyolc lába s két dereka volt.

30. Tiszteletes Kolosi uram jövetele Amsterodamból.

3 Junii.¹³ Az úrfi B[ethlen] M[ihály] Borosnyai urammal ide érkezének.

5. Amsterodamba menének. Levelet ökegyelmektől küldék professorimnak Enyedre.

9. Tragaediajádzásokat szemlélttem.

<20-án. Kutyatetemen lékelést végeztünk, átvágtuk a torok alatti verőeret.

25-én. Az agyvelő egész anatómiáját tanulmányoztuk: a nagyagyat, a kisagyat, a Sylvius-csatornát, a köteggépű testet, a tobozmirigyét, az agyfolyadékot kiválasztó érfoinatot, a szürke- és az idegdúcokban gazdag [azaz fehér] állományt, valamint a tizenkét pár – és nem pedig nyolc, ahogyan a közhiedelem tartja – agyideget; saját szemünkkel láttuk azt is, hogy miként osztja két részre a sarló alakú hártya a nagyagyat, és hogy mi az, amit boltozatnak nevezünk itt.

A jelen 1694. esztendő július 5-én Fridericus [!] Bidlo uram befejezte ezen bonctani kollégiumát.

Ugyanazon a napon Némethi, Debreczeni és Gidófalvi Péter uramék levelét vettem Franequerából.>¹⁴

Kiindultunk hárman a¹⁵

Isten segedelméből harmadfél hónapok elfolyása alatt az anatómia és botanicában fundamentumát tudományoknak megvetvén Lugdunumban, a feria kezdetén, jú-

liusnak 18. napján indulok vissza Franequerába, elhagyott barátim látogatására.

(89/r) 19. Érkeztem Amsterodamba. Itt láttam két tigris, egy tengeridisznót és rókát, ember-majmot és macska-majmokat. Sok különb-különbféle madarakat.

26. Indultam ki innen.

27. Érkeztem Franequerába.

28. Vettem tiszteletes Pápai uram levelét és Kolozsvári Pál s Csengeri Mihály uram iratit.

30. Költöztem fel az házba.

<Régi naptár szerinti augusztus 5-én.

Most a barátaim és azok ügyei messzi ragadnak,

Biztos az út, maga hív látni a sok idegent.

Húsz a forint, amit adtam a meglévő tizenöthöz,

Mert a hajóra csak így szállhat fel az utas.

8. Itt a farizmom mindkét oldalamon kificalmott,

Ebből éktelenül kezdem fájlalni a hátam.

16. Hozza levél, hogy jól alakul sora a magyaroknak,

Ámde mi, testvérek, hamar elválunk; a fedélzet

Vészes fülkéit, hol előbb laktunk, odahagyjuk.

18. Septembris. Indulj utadra már, küzdelmek szép
dandárja vár.

Szerencsésen törd meg rögét a durva földnek.

S te bárka, aki Némethit

Hazavezérede a magyar tájakig,

Add át őt érintetlenül.

Egész a Bánfiak szolid házába vidd,

Hogy az ország vezére ily

Erővel eddze meg a lanyha lelkeket.>¹⁶

(90/r) 23. Tiszteletes Buzinkai Mihály uram, hallván pénzének feljöttét, útjából a tengerről érkezett közinkbe, kit is kedvesen láttam.

Ugyanez nap két becsületes atyánkfia jöve a Felföldről: Jenei és Pathi uram.

24. Nagyhírű Cyprianus, Franequerának kedves doctora, az egész Belgiumnak hozzá foghatatlan chirurgusa, egy belső hályogtul egészen megvakított asszonyt megszabadíta; ki is szemünk láttára azon szempillantásban látni kezde. Itt volt egy hasznos experientiám.

Ugyanez nap tiszteletes Buzinkai uram indult Hamburgumba Némethi uram után, kit Isten hogy békével a sebes szelek szárnyán hordozzon, kívánom.

(90/v) 25. Tíz órakor professor uramékkal együtt indultunk Harlingába; sok jeles discursusunk volt az hajóban; odajutván, Cyprianus doctor egy nagy calculussal régen nyomorgó nyolcesztendős gyermeket az halálnak torkából megszabadíta. Kinek a szeméremtestén elsőben beduga egy vaspennát, annak utána megmetszván az alfele és szeméremteste közt való választ, egy fogóval az hólyagából kivona egy nagy követ, melynek szélessége volt olyan, mint egy embernek két hüvelyke, hossza meg mint azon hüvely[k]nek hosszasa.

Ugyanez nap estve gyógyíta meg egy tökös embert, melynek, megszakadván, a beleket beborító hártya, az tökibe szállott vala a bele. (91/r) Ugyanez nap régtől fogván nagy kívánsággal várt levelét tiszteletes Pápai Ferenc kedves professor uramnak küldé szállásomra tiszteletes Roël Sándor uram.

Ekkor hallám a töröknek édes hazánkban való előmenetelit. Magam írtam levelet Pápai F[erenc] uramnak.

1. Octobris. A gubernátornak őnagyságának és az aszszonynak levelet írtam postán.

7. Fizettem a gazdának florenos 11.

8. Tiszteletes Pápai uram és édes öcsém uram 15 Septembris írt levelét vettem.

12. Írtam választ ugyanezen levelekre.

14. Láttam kötélén való járásokat.

<15-én. Jeles Cyprianus uram egy 18 esztendős leányzót vett bonckés alá; itt a testrészek izmait vizsgáltuk, a csontokat kifőztük, letakarítottuk róluk a húst, és újból összeraktuk.

Ha a nyálvezeték kívülről átlyukad, semmi más módon nem lehet a kifolyó nyálat megállítani, mint csak azon lyuknak a száj belső oldaláig való mélyesztésével, ezáltal ugyanis könnyebb azt a külső nyílást lezárni, a nyálat pedig befelé terelni.

(91/v) Ezen a tetemen ezt az eljárást tanultam.

28. Mit rémítetek, álmaim, a testvérem idézve?

Szórja a hajnali szél szét hazug álmaimat!

Kétszer láttam távoli testvéremnek az árnyát;
Kétszer is állt a halál éjjel az ágyam elé.
30. Harmadnapja megint rémítve a hold odafentről,
Hozza a testvérem elhamvadt tetemét.
Ezek a bajt jelzik, testvérem nagy veszedelmét,
Itt a szerencsére nincs már semmi renény.>¹⁷

7 Novembris. Roël uram maga keresztelé meg a maga gyermekét.

<8-án, 9-én, 10-én. Férfitetemünk volt.

12-én, 13-án, 14-én. Egy másik férfitetem.

20-án. A nagy tudású Huterus jogprofesszor sírba hanyatlott.

21-től 25-ig. Nőtetemünk volt.

22-én. Lejdenből, Lipséből és Zürichből vettem levelet.>¹⁸

5 Decembris. Fizettem felpénzt a gazdának florenos 6.

(92/r)

<Visszafelé hajtotta tüzes lovait, s odafentről

Így szólt Phoebus: Az ég isteni csillaga hív.

Érj fel a széppel, amellyel a távoli múzsa jutalmaz,

És a segítséggel, melyet az ég Ura ad.

Mert a napok múltával elűzte a rosszat előlünk,

És Phoebus lovain újabb fénye ragyog.

Zengjen a szívünk méltó éneket a diadalmas

Égi Királynak ezért, téve örök fogadást.

Ő megtörte a Scylla dühét, meg a zátonyokat s bős

Szélvészt s tengeri mély gyilkos rémeit is.

Mint szabadítód mentett meg, villámokat oltva,

Miket a természet meg nem törne sosem.

Lachesis ujjai közül a rút ollót kicsavarta.

Távol tartva dögöt, elzárván a csalást.

Bár a szerencse előttünk sem járt folyton ilyen szép

Bűvöletes képpel, min csak öröm tüze ég;

De mivel ily tájakról szállnak a csillagokig fel,

Ő rendelte ilyen törvények szigorát.

Vajha az ősi aranykor tája felé terelődnék

Már az idő, s a rögöt nem nyomná a gonosz;

Sírok azon, hogy mennyi erőt bujaság pazarolt el,

Mekkora tétlenség döntött sírba hazát.

Ám Te, Atyánk, megrendülvén a krisztusi vértől,
Vedd arról le kezed, akit a bosszú vezet.
Szórjad a kénes esőt szaporábban a tűzre,
A hunyó parázson kapjon erőre a láng.
Olvaszd tűzben az ólmot, lágyuljon folyadékká,
És tüzes égbolttól olvad a sárga viasz.
Ingó náddal a tengert is szereted megalázni,
És a hitünket, Uram, boldoggá Te teszed.
Add meg, hogy ritkább legyen egyre a kőszívű ember,
Térítsd meg a szegényt, hogy neked örvendjen.>¹⁹

(109/r) <Az 1695-ös évben minket érintő feljegyzések [?]

Hagyja cserbe tanítómesterét... a gyakorlat új napra virradóan az elvesztetteknél gazdagabb lesz.²⁰

Január 2-án. Jeles Pápai Ferenc uramnak menesztettem levelet Erdélybe.

5-én. Ismét egy másikat patronusomnak, a gubernátor ökegyelmességének.

10-én. Jeles Pápai uramtól vettem levelet otthonról.

11-én. Válaszoltam.

18-án. Kiveresedett és telt arcú vérmes férfi, düledt szemekkel, hat hétre mindjárt menyegzője után a hólyagjában nagy követ érzett, amely azután a reákövetkező hat héten át kínozta; Cyprianus uram sebészeti beavatkozását kérte, aki a mi jelenlétünkben a gát átmetszése után a beteget heves fájdalmak árán megszabadította ettől a kőtől. Közepes alma nagyságú volt, körös-körül rengeteg göb és bogyó, valamint lándzsaszerű kidudorodás borította.>²¹

(109/v) 15 Februarii. Vettem levelet Tigurumból, Helvetiának metropolisából tiszteletes Újvári János kedves barátom uramtól és tiszteletes Sellyei Pál uramtól; fizettem a postának érettek egy forintot.

2 Martii. Disputáltam publice; a disputatióra költettem florenos 11 stif. 7, a vendégségre ismét florenos 5. Mégis egy becsületes fecsegő atyámfia megszólott, hogy mind ki nem adhattam költségemet a lakodalomra; de hála Istennek, hogy egészen meg nem meztelenített égő torka a jó barátomnak.

(110/r) <8-án. Bonctanóránk volt férfitetemen, ahol lát-

tuk a lépet, a májat, a veséket, a nagy verő- és gyűjtő-erek leszálló törzseit, a vesevéredényeket, a húgyvezetéseket, az ondóvezetéseket, a húgyhólyagot, a heréket, magát a hímvesszőt, valamint az ondóhólyagokat s a végbél és a hímvessző izmait; tanulmányoztuk továbbá, hogy miként képződnek a kövek a húgyvezetékben, a vesékben és néha magában a hólyagban. Mesterségesen bemutatták nekünk a diabetes igazi okát, úgyhogy meggyőződtem róla, hogy ezen betegség e fajtájában a belülről kifelé és a kívülről befelé nyíló utakat nem szabad feltételezni; alkalmunk adódott itt a gonorrhoea bizonyos kiváltó okainak a tanulmányozására is. Hasonlóképpen megvizsgáltuk a szív, a tüdők, a bordaközi izmok, a mellhártya, a nyolcadik agyidegpár és még mások felépítését. Az ifjú mellhártyagyulladásban halt el; az egyik oldalon a tüdő volt lobos s a mellhártya sértetlen, a másik oldalon a tüdő volt érintetlen s a mellhártya gyulladással. A szív szintén megkárosodott.>²²

(110/v) 15. Schultent és Hubert, mindkettőt juris professornak introducálák és publice perorálának.

<18-án. Gyakorlati anatómiaóránk volt kutyatetemen, ahol a nyirokereket tanulmányoztuk.>²³

20. Ment Groningába tőlünk tiszteletes Sóthi Dávid uram Gidófalvi Péter urammal; ez utolsó noha nagy munkát hagyta rám, mindazonáltal Isten legyen vele minden dolgaiban. Indultak haza 26 Maii stilo vetere.

23. Bajcsi Sámuel uram sok keserves bujdosási után Isten segedelméből indult ez sovány földről édes hazánkba, kit Isten vezéreljen szent lelkével, őrizze minden gonoszoktól és édesatyja öröme vigye békével, kívánom. Adtam újtára 12 aranyakat, 12 belga forintokkal együtt.

(111/r) <Április 4-én. Levelet vettem hazámból a jeles Pápai és jeles Enyedi uraméktól, valamint édes testvéremtől, Sámueltól.

15. Franeker, égi Minerva lakása, az ég veled immár!

Üdvözlégy, Groningen, az ősi, erős falakon túl!

16. Amíg Phoebus után kutat, itt a katolikusoknál

Húzza magát meg az alkémiát tanuló, kicsi tégely

És nagy, egyiptomi illatú üvegedénye körében.

Míg csak jó otthonra talál a tudás mezején itt,

Mindegy: igaz vagy látszat-római, – legyen

egyenlő!>²⁴

22 Maii. Vettem tiszteletes Pápai uram levelét az öcsémével együtt. Ugyanaz nap Huszthi uramtól Lipsia[ból].

<30-án. Két órán keresztül viaskodék a halállal, míg megszabadultam a [vese]homoktól.>²⁵

15 Junii. Disputált²⁶ alatt.

13 [?]. Egy legény felakasztá magát, kit nagy solennitással kikísértek az akasztófa alá.
(111/v)

<26. Mért vágatnak a nappalok? Mért zargatja

a forgó

Fortuna gyors rohanását ez a tízre szabott

hét?>²⁷

6. Augusti, stilo novo. Jöttem a Vassa házába lakni, fogadtam meg a szállást 37 florenis Belgicis. 13 eiusdem. Maradtam, maradtam²⁸...

23 Septembris, stilo novo. Ez medicinánk darabos útjának pályáját elfutván és végén letött koronát elnyerni akarván, vettem a medica facultás examene alá magamat. Philippus Matthaeus és Petrus Latane két napok alatt szorosán megexaminálván, admittáltak a disputatióra, melyet szombaton, úgymint 25 eiusdem,²⁹ tisztességesen – Istené a dicsőség – véghezvivén, a gradust elnyerem. Úr-isten, tégy jól ezután is szolgáladdal. Amen.

(112/r) 30. Az Namur megvételeét egész Belgiumban celebrálták.³⁰ Étszaka [!] voltának tüzes szerszámok minden városokon széllyel, az ágyúk szólottak keményen. Fákat ástak az utcákon fel, melyeknek tetejekben egy-egy általagok voltak teli szurokkal, kiket meggyújtván, világosok voltak az utcák tőlek, mint nappal.

1 Octobris. Indultam útra. Isten hozzád, Franequera!

2. Érkeztem Groningába, holott régi barátimmal nagy nyájason mulattam.

4. Indultam ki Hamburgum felé a tengeren: hat napok alatt értem Hamburgumba. Innét megindulván postán, jókor értem Berlinumba, fizettem magam személyéért taller

6. Berlinben experiáltam két napig.

13. Kiindultam.

14. Jutottam Francofurtumba, holott a tekintetes úrfi, Teleki Pál uram igen jó szívvvel acceptált.

16. Házat, ételt fogadtam.

(112/v) 3 Decembris. Indultak édes hazánkba innen tiszteletes Szilágyi János, Tatai Mihály, Zentelki István és Felvinczi István uramék.

5 eiusdem. Vettem tiszteletes Pápai uramtól levelet, ugyanez nap replicáltam reá.

13 eiusdem. Albinus doctor denunciálván két tanítványát közönséges solennitással doctorságra, ültem én is az professorok között, 4 garas jövedelmem lévén innen.

A dolmányom került 24 tallérba s 5 garasba nadrággal együtt. Ebben a mostani sokadalomban költettem 19 aranyat, grossos 13.

(113/r) Annus 1696.

9 Januarii. Gradusért disputála Velchs, kinek opponáltam publice Albinus doctor praesidiuma alatt.

12. Promotiót véve ugyanez; jus doctoraléba adtak grossos 4.

29. Bereczk Márton kedves öcsém uram levelét tiszteletes Felfalusi József uraméval együtt vettem igen kedvesen. Ugyanez nap küldtettem Belgiumba doctor Schiffart kedves barátomnak.

8 Februarii, stilo novo. Vettem Erdélyből levelét Némethi Mihály uramnak, mely költ 12 Januarii. Ugyanez nap Caradin uramtól is Bécsből, ez költ 1-ma Februarii.

(113/v) 22. Jöve hozzánk Ábrányi uram.

23. Elindula Belgiumba.

7 Martii. Az úr önnagysága levelét vettem.

8. Pharmaciát vettem, tallér 8.

9. Caradin uramtól Bécsből levelet vettem.

Eodem. Hollandiából Gyöngyesi András, Viski Márton és Hunyadi uraméktól.

10. Tiszteletes Pápai Ferenc uram küldé újabb levelet.

24. Vettem tiszteletes Kecskeméthy István uram levelét Szatmárról.

22, 23 Martii. A sokadalomban való vásárlásom.³¹
4 Aprilis. Doctor theologiae Philippus Buchius eltemmetett, doctor Becmann parentálván felette. Húsz esztendeig dicséretesen ebben az Académiában tanítván, az Istenhez vétetett.

(116/r) Patikaládát [vettem]³² taller 8.

(116/v) Mások számára való könyvek:

1 Mommae Oecon.	Dévai uramnak
2 Mommae Oecon.	Dechi uramnak
3 Braunius	Dévai uramnak
4 Braunius	Miskolczi uramnak
5 Melchior két tomusban	Gidófalvi uramnak
6 Melchior	Zilahi uramnak
7 Vinnius	Enyedi uramnak
8 Crucius	Szatmárri Kőkényesdi uramnak

(117/r) <Hogy szerencsés és áldáshozó legyen [ez a nap]!
1698. május 29-én eljegyeztem Sopronyi Judit ékes leányzót. A menyegzőt ugyanazon évben ültük meg, de csak szeptember havának 25-ik napján, midőn a lakomát a gubernátor ökegyelmessége rendezte Gyalu várában. Ifjú hitvesemet végre 1699. november 2-án este hat órakor, hogy a tíz hónapnál is tovább hordozott magzatot a világra hozza, (117/v) rettenetes és isszonyú szülési fájdalmak lepik el, és a következő nap tizedik órájáig lélegzetvételnélküli időre sem hayják el; mire ez bekövetkezik, a magzat a méhben elhal, s a vajúdo asszony látszólag valamelyest megkönnyebbedik, azonban az irtóztos fájdalmak hirtelenül megint előveszik, s tizenkét órán keresztül végzetesre fordulásukkal rémítenek, míg végre a körülállók csodálkozással elegyes szánakozó látványára, Mátyás seb-orvos áldásos beavatkozása nyomán, ámde a tudatlan bába-asszony szerencsétlenebb kezével, az egyarasznyi széles és -háromarasznyi hosszú vastag és kövér magzatot kihúzzák belőle, az isteni gondviselés bőséges tanúbizonyságát hagyva majd bennünk, ha legalább az édesanya életben marad.

(118/r) November 5-én földbe tettük leánymagzatunkat; 5 forint 72 dénár volt a kiadás. Az életet a halál, a menyegzőt a temetési pompa rabolta meg ezen jutalmától.

Útra bocsátlak, lányom, az Úr vendége leszel hát;
Nem süt néked a Nap; süssön az ég odafent.>³³

(118/v) Az 1701. esztendő örvendetes ajándékkal köszön be.

9 Januarii. Délután két órakor kezd vajulni kedves feleségem, azon éjszaka két órakor hoz a világra fiat, kit Isten éltesen maga dicsőségére, házának örömére. Ámen.

15. Keresztelte meg tiszteletes Szathmári János uram a Farkas utcai templomban Györgynek.

(119/r) Anno 1703 18 Februarii. A kolozsvári nemes tanácsban assessorii hivatalba választatván, confirmála az akkori gubernator és főkapitány, gróf Bánffy György.

Ugyanaz nap küldtettem Fehérvárra az ország gyűlésére Gálfi Pál urammal, holott 8 hetekig lakván visszajöttem házamhoz.

Ebben a gyűlésben hosszas és keserves rabságból megszabadul az méltóságos úr Sárosi János, akkori ítélőmester, és Bécsbe hívatatik a német császárhoz.

(119/v) A gubernator Keresden erősen megbetegedvén, hívatattam hozzája; onnan visszajövék Kékesre.

Pápai János uram írja, hogy a kuruc feltámadott és maga is Rákóczi Ferenc készül ki Lengyelországból.

Generál Rabutin ezt hallván, parancsolja, hogy az munitiókat Szebenbe vigyék Besztercéről.

A kuruc szaporodik és Somlyót megveszi. Husztot neki megadják a németek.³⁴

Generál Glöckelsperg egy regiment némettel Szatmárra commendéroztatik.³⁵

Rabutin Kolozsvárra annyi praesidiumot küld, hogy a házakba is lovat kötnek.

(120/r) Aranyasszéket és egynéhány vármegyéket felveszen, és gróf Bethlen Sámuel commendója által küldi Szamosújvárhoz, hogy a végeken őrizzenek. Ezekre bejövén a kurucok, levágják, és magát is futva szalasztják Bethlen Sámuel.³⁶

Az kolozsvári német és rác kiütvén Somlyóra, a várost felégetik, az emberét levágják, és számtalan prédával visszajönnek. De a várat vissza nem veszik.

Thoroczkai Istvánt a székelyekkel commenderozzák Bonchidához. Ezt megtudván a kurucok, bejűnek, és egy délután dissipálják őket.

Ugyanez nap meg akarván egyezni vélek a kolozsvári

praesidium, német, rác és az egész városi emberek is, kiknek lovok volt, (120/v) estvefelé Bonchidánál ráakadnak a kurucokra, és a Jézus kiáltásokat csúfolván a német, megütköznek, és második harcot kezdenek a szegény kurucok; a németet, rácot úgy levágják, hogy csak mi sem jő vissza benne, egynehány elvesz a kolozsváriakban is. Thoroczka Istvánt fogva viszik a fejedelemhez.³⁷

Ezek helyett három companiát commendéroz megint Rabutin, kik igen fenék és a városi embert csak ölten ölik, minden büntetés nélkül.

A tanácsot engedetlenséggel vádolván Vass György substitutus kapitány, megfogattatik a hadnagy negyedmagával, és vitetik Fehérvárra,³⁸ gyanakodván, hogy restek a császár szolgálatában. Bethlen Miklós azt mondja, hogy törvény nélkül nem száná felakasztatni őket.

(121/r) Hunyad vármegyébe beütven a kurucok, Koszta commendanst levágják, és a hadat dissipálják.

Előbb jöven Fehérvárhoz, a gubernium befut Szebenbe; a kolozsvári hadnagy elbocsáttatik, és visszajűnek békével.

Ide föles német hadak érkezvén, megverettetnek a kurucok, és akiket elfognak közülek, a fehérvári nagy templomban meglődezik.³⁹

Guthi harmincadmagával a Vaskapunál háromszáz rácot levág, és feljebb jűven, Balázsfalvánál a székelyeket ismét felveri, az előljárójukat, gróf Pekri Lőrincet fogva a fejedelemhez küldi.

(121/v) Kaszás Pál beérkezvén a maga ezerivel Tordára, Guthit minden törvény nélkül felkoncoltatja.⁴⁰

Gróf Csáky László Bonchidánál, Vajó András penig Gyalunál bloquádálni kezdik Kolozsvárt.

Semmit esztendőnél tovább be nem hozhatnak, sokan az éhségtől, sokan a német fenyegetésétől a városból kiszöknek s kurucokká lesznek; mi, kik itt maradtunk, ez alatt az üdő alatt fizettünk a németnek ötvennégyezer forintokat, mégis csak rebellis volt előtte nevünk.

Gyakron a kurucok portyára jűnek a vár alá, gyakron sok itt is hagyja fogát.

(122/r) Teleki Mihály megveszi Besztercét. Honnat osztán anno 1704 24 Septembris eljűnek mindnyájon és megszállják Kolozsvárt.

A sáncot másnap a Híd-kapuhoz viszik, és keményen lövik a várat. Hatólnyit a kőfalban lerontanak.

6-odik Octobris armistitium léssen; kéri a várat, nem adja a német.

7-dik. Éjszaka felgyújtván a táborhelyet a kurucok, elmennek a vár alól.

Azon nap estve a Sós-völgyen, Patánál generális Rabutinnal megütkeznek, és rútol megverettetnek.⁴¹

8. Generál Rabutin bejö nagy dühösséggel a várba, és szid, hogy csak ketten-hárman maradtunk meg a hűségbe; fiaink és apáink kurucokká lőttek.

(122/v) Ebédet evén a várban, a Kétvízközé a táborba mégyen háltni. Itt hat nap mulatván, mindennap háromszor kiküldettenek hármunkat csendesítésére ajándékokkal.

Csenedesedni valamint láttatott, de ki nem adván minden ágyúgolyóbisokat parancsolatjára a nemes tanács, hanem egy falkát a tanácsházban, a boltban elrejtván, megtudja, a tanácsházat felvereti, és minket hármot majd felakasztat.

13-dik virradólag a vár kőfalát porral felhányatván, a kapuk kolcsait elviszi, és a praesidiumot belőle kivivén, minket magunknak hagy.

(123/r) A kurucok ezt hallván, magokot recolligálják, Nagyszegi Gábort küldik Gálfi Pállal a vár kérti.

A várat nem ígérjük, sőt az romlásokat erősgetjük. Maga Csáky László eljö, hitre véle beszélünk; kéri a várat és fenyeget.

Felesen gyűlvén a kurucok Gyaluhoz, a várvételhez készülnek. Ezt mi eszünkbe vevén, ketten Verner Mihálylyal kimegyünk hozzájuk, Csáky Lászlóhoz, és kérjük, ne siessen a dologgal; megcsendesítjük. Két zálogot hagyunk nála, onnat is kettőt hozunk be.

(123/v) 27 Octobris. Teleki Mihály és Radvánszki János érkeznek Kajántóhoz, és készülnek a vár megvételére.

Kimegyünk hozzájuk tractára, a, papok is kijűnek velünk, proponáltatják velem a dolgot, de semmi haszna kérésünknek nem lévén, visszamegyünk, és azon éjtszaka a várost egybegyújtván, proponáljuk discursusinkat nagy szorongatásban lévén, mit cselekedjünk két veszedelem közt. Rabutin is fenyeget, ha feladjuk, ezek is, ha nem.

A város concludál, hogy csak adják fel. Engemet kiküldenek, és velem a várat odaígértetik. Verner Mihály volt velem.

(124/r) 28. Bójúnek. Engemet a város felküld Verner Mihállyal a fejedelemhez,

4 Novembris megindulok. A fejedelem Érsekújvárnak megvétele után készül Leopold alá; mi Szerednél találjuk, és izeni, hogy külön akarván beszélni velünk, kísérik Leopoldhoz.

Leopoldhoz kísérik, oda megszállítván hadait. Bercsenyi generált Pozsonyhoz commendérozza.

Galgóchoz általmegyünk, hol delineaálja a franciákkal Leopold löttetését, magam is jelen levén a fejedelem mellett. (124/v) 6 napig ott tartóztat a fejedelem, azután jó válasszal hazabocsát.

Ezalatt Eperjest, Kassát, Egret, Nyitrát s más sok több erősségeket feladnak a fejedelemnek.

26 Decembris. Érkezünk haza Kolozsvárra.

Utánunk jövén generális Forgách Simon, útjában Szatmár is megadja magát őexcellentiájának.

Ezalatt Leopoldot Heister generál megsegíti, és rebelliót csinálván a fejedelem táborán, a fejedelmet megnyomja, és maga sok kárával a táborhelyt megtartja.

Beérkező a francia követ, nagy solennitással excipiál-tatik, és én a város neve alatt a Közép-kapunál salutálom.

(125/r) Generális Forgách Simon három hetekig itt mulatván, elmegyén Medgyes alá.

Azalatt pénzverőházat akarván itt építtetni a fejedelem, engem inspectornak tesznek.

Die 15 mensis Junii per accordam Medgyest Forgách uramnak megadják; mindez üdő alatt erősen lötteté őexcellentiája, és egyszer sok ember kárával meg is ostromoltatta, de semmire sem mehetett; melyet látván a kuruccá lött németek, sokan Medgyesre beszöktének, kik is a vár feladása után meg is ölettettek.

Magam is voltam ott egy nap, de másnap elkülde Forgách uram Besztercére.

(125/v) Medgyes magát megadja, a németek Budára kísértetnek belőle.

Csakhamar a verestornyai sáncot is megveszik a kurucok.⁴²

Orosz Pál generálisnak Szamosújvár magát megadja; a németek három tiszten kívül mind kurucokká lesznek, a benne levő magyarok pedig arestáltatnak, és némelyike vasba is verettetik.

Ez üdő alatt a rácok Várad alatt a kurucok ellen szerencsésen járnak, kétszer felverik és egészen dissipálják a bloquádát.

(126/r) 6 Augusti anni 1705. Kedves kis Jucikánk kimúlék ez árnyékvilágból.

7. Tisztességesen temettetem, egyszersmind rakván rea a sok koszorút.

Eodem anno mense Octobris a méltóságos fejedelem készül be Erdélybe, kinek solennis pompájára porta triumphalist szép dicsőségesen készítnek a jezsuiták Kolozsvárott a tanácsház előtt.

Utána jű a német ármáda, segítséget adván melléje a dániai király.

(126/v) Circa finem Octobris beérkezik a fejedelem [!] Erdélybe. Zsibónál sáncot csinál a német ármáda ellen.

11 Novembris. Érkező a sánchoz a német ármáda, megveszi vérrel a sáncot, dissipálván a kurucokat.

13, 14. A porta triumphalist futva, éjjel-nappal rontják s hányják a jezsuiták; sok ember elszalad a városból, akik pedig megmaradunk, rettentő félelemben vagyunk.

(127/r) 15. Beérkezik Kolozsvárra az egész német ármáda, Schlick generál jű elsőben be; kiküldvén eleibe egynehány emberünket, az útban levágják a rácok; Tolnai István a hátán hozza, és a kapukat felrántván előttek, magunk gratiaért gyalog egynehányan kimegyünk eleibe, leszünk nagy kísértetbe.

16. Herbeville campimarsallus is bejű. Két hétig hevervén itt a nagy armadával, mindenünket megeszik, isszák, semmink sem marad.

(127/v) 19. Voltam ebéden generális Herbevillénél.

17 Decembris ment be Szebenbe generális Herbeville generális Rabutinnal való tractára.

18. A kurucok beütvén a Hóstátba, a markotányokat levágják, úgy amely németek quartélyban Ajtonban, Patán, Györgyfálván voltának is, mind levágtatnak. Az artilleriához való lovakot is mind elnyerik; fogva is feles németet visznek.

(128/r) 20. Ország gyűlése hirdettetik Segesvárra, az hova is engem követül expediál Hangyaros János urammal a város.

23. Indulunk ki a városból estve, nagy eső szakadván reánk, félelmes is lévén az út. Ebben a gyűlésben töltöttem el az egész telet. Érkeztem haza anno 1706 19 Martii békével, itt találván Rabutin generált. Mense Aprili Herbeville felment Bécsbe, Rabutin generálnak adatván az erdélyi és magyarországi commendo.

(128/v) 17 Maii. Jű parancsolatunk, hogy amely kőfalat a kurucok ágyúval lerontottak és akit Rabutin porral felvettetett, építsük meg.

NB. Az említett gyűlés alkalmatosságában meghal gróf Bethlen Klára, az méltóságos gubernátor urunk kedves házastársa, kit Isten nyugosson meg, mert mikor én beteg voltam, nemcsak jól tött velem, hanem meg is siratott.

Ugyanazon gyűlésben erősen megharagudván reám a gubernátor, fenyegetett, hogy kicsap a Rákóczi seggiből etc.

(129/r) 24 Maii. Volt nálam egy kis vékony collatió az obester báró Tollett commendans uram önagysága a vicecolonellusával.

26. Reggel indulának ki az armistitiumot nagy solenitással behozó követek Rabutinhoz, úgymint Ordódy György, Pongrácz András uramék az angliai és német követekkel. Vajha békesség [lenne], és nagyobb háborúság ne követné ez armistitiumot.

6-a Junii. Méltóságos generális Rabutin parancsolatjára méltóságos generál Károlyi Sándor uram kívánsága szerint indultam ki Magyarországra; innen elsőben (129/v) Tordára, onnét Torockóra, onnét Abrudbányára, honnan végre Károlyba érkezvén, ott mulatoztam egynéhány nap. Hazaérkeztem 2-dik Julii.

8-dik eiusdem. Desan Mihály adjutánt uram a békeség jó reménységét hozván, engemet viszont expediál Rabutin uram Selmecebányára; adja Isten, egészségben és országunknak jó békességében térhessek vissza.

Érkeztem Károlyba négy napok alatt. Mulatván ott egy hétig, magával a generális Károlyi Sándorral egy szekérbe megyünk Somlyóra; (130/r) megtudom magától Károlyi uramtól, hogy a békességben semmi sem telik.

Rabutin erősen elkészítvén magát, júniusnak a közepe felé kiindítja az német armadát Erdélyből Magyarországra.

A Meszesen hogy általkelne, belekapván a kurucok, százig valót levágnak a németekben, a magyarok közül kapitány Gencsi elvesz.⁴³

Mi Károlyban nem mervén subsistálni, megyünk Olcsvára, onnan csakhamar felindulunk Selmecebányára; Tokajnál általkelvén a Tiszát, Rimaszombat felé békével érkezünk Selmece.

(130/v) Ezalatt Rabutin Váradot jól megelésezvén [?], megyen Debrecenre, a város előtte elfut, úgy a körül való lakosok is elszaladnak.

Károlyi Sándor portyázza erősen, és sok károkat is tesz.

Rabutin tart Szolnok felé, melyet észrevevén Károlyi, eleibe kerül, Szolnok várát felégeti, a munitiókat belőle kiviszi.⁴⁴ Rabutin a romlott várat megerősíti, 800 praesidiumot hagyván benne. Onnan indul Eger felé, kéri a várat s nem adatik; osztán tart Kassa felé.

(131/r) Ezalatt a Dunántúl a kuruc hadak szép operációkat tesznek; a soproni sáncból kivágják a németet. Eszterházy Antal és Vak Bottyán vezérli ottan a hadakat.

A fejedelem pedig Esztergom várát éjjel-nappal erősen vitatja, belől is rettenetes tüzeket adnak, végre véres ostrommal a városát megvevén és a várat is igen megvesztegetvén, egynehány véres ostromlása után megadja a benne lévő német generális.

Ezalatt Rabutin Kassát szörnyű dühösséggel vitatja, a benn levő kurucok is erős tüzeket adnak ki, és kicsapván belőle, többet ezer németnél levágnak.

(131/v) Rákóczi Ferenc fejedelem féltvén Kassát, a Dunán sok haddal általjő Kassa segítségére, kitől Rabutin megijedvén, odahagyja a várat, és megyen Tokajhoz; a szőlőt megszedi.

Károlyi Sándor Bodrogkeresztúrnál Rabutin előtt járván, egy hajnalban felveretik a rácoktól és németektől, holott 500 kuruc elvész, maga is Károlyi majd kézbe akad.

Ezalatt a Dunán túl és innen való hadaknak praeficiáltatván Forgách Simon, Pozsonyt vitatja, de a pénz által corrupáltatik, és alkalmatosságot adván (132/r) a

németnek, Leopoldba élést visznek a németnek, Esztergomot is visszaveszik; hasonlóképpen a karvai sáncban levő kuruc németek is rebellálnak, és a magyar kurucokat mind levágják a sáncban.

Ettől mi is megijedünk Selmecen, hova is egy nap eljühetett volna az ellenség, és csakhamar, estvefelé, elszaladunk Szécsény felé Egerre, onnat Csegénél a Tiszán átkelünk; ezek szegények igen félnek Rabutintól, de hiába, mert nem futhatván el előle, levágattatnak.

Mi Apátiba megyünk, Rabutin Debrecenhez, onnat Szolnokhoz, a várat felvettétvén porral, pusztán hagyja.

(132/v) Onnét visszajű Debrecenhez, és elé s hátra csak csavarog. Károlyi mindenütt hol előtte s hol utána a könnyű haddal, égetvén, pusztítván, éhhel s fegyver[rel] annyira elfogyatja, hogy csak harmada marad az Erdélyből kiment német hadnak meg.

Csakhamar penig, hogy Rabutin kiment Erdélyből, generális Pekri Lőrinc beérkezik, és a kolozsvári praesidiumot kicsalván, 200-ig valót levág benne, Szebent, Brassót, Fogarast, Szamosújvárt, Bethlent, Dévát, Hunyadot megszorítja, s Brassóból is kicsalja a németet, és 104-et levág benne.

(133/r) Én tudván Kolozsvárnak rettenetes ínségét, beindulok Bánya felé Erdélybe, érkezvén karácsony előtt két héttel Kolozsvárhoz; a táborba menvén, a generálist ottan találom, kinek is annuentiájából a kolozsvári commendánsnak és feleségemnek levelet küldék be, és kiindulok Besztercére. Válaszát vevén a commendánsnak, Besztercéről még visszamegyek Kolozsvárhoz, és újlag írok a commendánsnak és feleségemnek; a commendáns emberségesen felel, de a feleségemet ki nem bocsátja. Én nagy szomorúsággal visszamegyek Magyarországra, az in-nepeket kedvem ellen töltém, noha igen jó borokkal, Miklik Pálné asszonyommal önegységával és Domahidi Magas János uramékkal.

(133/v) Az újesztendőt generális Károlyi urammal beszenteljük Gelényesben.

Ezalatt Rabutin két félre szakad, háromezerezmagával a Dunántúl tart, baron Tige jű Erdélybe 1800-ad, ezernyolcszázadmagával, ki is Szebenbe belopván és megerősítvén magát s lovait éléssel, hamar kijű, s megyen Kolozsvár se-

gítségére; a szegény elalélt várost megsarcoltatván, a kőfalat porral elrontja, a praesidiumot elviszi.⁴⁵

Kocsárdnál generális Pekri Lőrinc egy hajnalban reáüt, és 1500-at levágván benne, (134/r) az ágyúit elnyeri, a több németet pedig nem üzi, hanem a hajdúk a prédára esvén, a futott német öszveszedi magát, és viszont ráüt a prédán kapó hajdúkra, 400-at benne levág, Dragul kapitány elvetvén rólok, bemegyén nagy kárával Szebenbe.⁴⁶

Ezalatt a Dunántúl Andrassy István és Bezerédi a Heister generális armadájával megütköznek, a németet megverik, mindenét elnyerik, magát is Heister generálist elfogják és Murány várába viszik, holott most is rab.

Forgách Simonnak a dolgai napfényre jűvén, megfogatik, Krasznahorkára vitetik, onnat Szepes várába, holott most is rab.

(134/v) Én is Somlyó és Zilah felé bemegyek Erdélybe, és Kolozsvárra békével érkezem három szekér éléssel.

Kevés ideig lehetővén itt, hívatatom a generálistól Besztercére, holott két hétig mulatván, megyek Marosvásárhelyre.

5 Aprilis. A méltóságos fejdelem, Rákóczi Ferenc a marosvásárhelyi mezőben nagy pompával az országtól fejedelemségben confirmáltatik, holott is tanácsurakat, tábla fiait és minden egyéb tiszteket is tétet.

Én is ezek után nagycsütörtökön visszaérkezem házamhoz Kolozsvárra, és feleségemet s gyermekemet jó egészségben találom.

(135/r) Görgény várát a fejdelem bejövetele előtt feladják a németek, és mind kuruccá lesznek.

23 Aprilis. Nagy solennis pompával bejő a fejdelem Kolozsvárra, és az innepeket ott tölti.

25. Gyalu látására megyén.

27. Kimegyén ismét Magyarországba.

6 Maii. Ismét megindulok Magyarországba; Úristen, adj egészséget és jó szerencsét.

6 Junii. Érkeztem haza Kolozsvárra jó egészségben, de igen jó szerencsével, áldassék az Úristen neve érette. Éljen a Károlyi ház, terjessze Isten ágait, virágozzanak és gyümölcsözzenek másoknak is hasznokra.

(135/v) Ugyanezen nap a rácok Szebenből kiütvén, a Csáky ezerét felverik és dissipálják Szeredahelynél.

Váradról is kiütvén, három falut felpraedálnak.

Aradról is kiütvén, Brádot felverik és a sokadalmas nép közül 60-ig valót le is vágnak.

NB. Az elmúlt esztendőben, májusnak 6-ik napjától számlálván ezen jelenvaló 1707-ik esztendőben júniusnak 6-ik napjáig, jövedelemem volt fehér pénz floreni Hungaricales 962,30, azaz kilencszázhatvankét, 30; rézpénz 368, azaz háromszázhatvannyolc.

(136/r) 8 Junii. Méltóságos generális Pekri Lőrinc őnagysága levelét vettem, melyben parancsolja, hogy menjek hivatalom mellé az armadába, de én ezt a hivatalt mint-hogy nemigen kívánom, örömet halasztom is.

Második parancsolatja érkezvén őnagyságának, elmegyek a táborra Hassághoz.

Ugyan őnagyságával megint hamar visszamegyek Kolozsvárra, holott méltóságos gróf Teleki Mihály uram főispánságra instelláltatik [!].

(136/v) Ez idő alatt baron Tige kiütvén Szebenből, sok károkat teszen, és Nagyszegi Gábort, a kurucok commendérozó brigaderosát elevenen elfogja, sokat penig levág.

Ezen dolog reportáltatván generális Pekri Lőrincnek, visszamegyen Kolozsvárról, és a németben sok kárt teszen; Szebenbe is visszaüzi.

Újólág parancsol nekem a táborra való menetel felől.

(137/r) 15 Augusti. Megindulok, és ott continuuskodom egynéhány hétig. Ez üdő alatt hirdettetik generális Rabutinnak Erdélybe feles haddal való igyekezete.

Engemet küld generális Pekri Lőrinc generális Mikes Mihály őnagyságához, Brassóhoz a táborról. Holott is egy kevés ideig lévén, meghalljuk Rabutint közelgetni Erdélyhez. (137/v) Melyre nézve én visszafordulván elhagyott egyetmásom felé a hassági táborhoz, csak hült helyét találom a tábornak, elmenvén Pekri uram, hogy a Kalyánon eleiben álljon Rabutinnak.

Ehhez képest én csak hazafelé indulok Kolozsvárra; méltóságos generális Károlyi Sándor uram Vay Ádám urammal beérkezvén Pekri uram segítségére, elejekben ki-megyek Zsomborig.

(138/r) Bekísérjük nagy solennitással Őnagyságát, de Pekri urammal meg nem egyezhetvén az őnagysága haddai, Rabutin csak bejű minden bántódás nélkül Erdélybe.

Ezt hallván a generálisok, a föld népét elkergetik, és magok is az egész kurucsággal kinyomulnak Magyarország felé. Mikes uram a székelyekkel megyen Molduvába.

(138/v) Kolozsvárnak a szabók nevű bástyáját Károlyi Sándor elhányatja porral. Megparancsolja, hogy a lakosok is elmenjenek, de egynehánynak instantiájára megkegyelmez, noha amíg a gratiát beviszik, nagyobb része a városnak elfut, énnekem pedig az elmenetelre specialiter parancsolatot küldvén.

17 Octobris. Megindulok, otthagyván szegény beteg feleségemet kis fiacskámmal, és Károlyba kijüvék, (139/r) holott magam mindennemű kívántató jónak bőségében élek, de csak keserűségemben el nem veszek, szegény feleségemen való búsultomban, semmit sem hallván azolta felőlek.

Az jelen való hónap, úgymint november vagy szent András havának 26-ik napján gyűlés hirdettetik Kisvárdába, az hova minden Erdélyből kibujdosott főúri és nemesi rendek fognak compareálni az erdélyi dolgok iránt.

(139/v) Károlyból megyünk Olcsvára, hova az felséges fejdelem is mintegy lopva eljő csak maga udvarnépével. Itt a méltóságos generális nagy kedvesen excipiálja, sok jeles discursusok lévén vacsora felett. Másnap megindulnak Ecsedbe, onnan Kisvárdára, most már Kassára a gyűlésbe mennek. Adja Isten, végezhesse nek minden jót szegény nemzetünk boldogulására.

NB. Ezen esztendőben october közepitől fogva mind esett az eső, semmi tél nem volt, jeget nem rakhattak. Februáriusban a fa virágzott, már igen szép tavasz kezd lenni.

20 Aprilis. A szilvafák elhullatták virágokat.

(140/r) Anno 1708 circa finem Maii mintegy ezerig való német kijű Erdélyből Gravennel, Nagybányát és Felsőbányát megsáncoltatja, azután felpraedálván, gazdagon visszamegyen. Csáky László ötezerekmagával elébb áll előle. Kik a városban megmaradtanak, meg nem ölettettek, de a mezőben a gyermeket is levágják.

Pünkesd napját inneplettem lelkem csendességével Mikolában, Mikolai György uramnál. Harmadnapján az innepnek hívott ebédre Szárazberekre Vitkai Mihály uram, ki is igen örömmel látott. Azután visszajüvék Károlyba.

Másnap a generális mezőre száll Tasnádhoz, hova hallván a német hírit, nyomul Szatmár felé.

(140/v) NB. Ezen esztendőben a tavasz igen kellemetesen viselte magát, sok szép Isten áldásainak mutatásával. Májusban ugyan volt egy kis dér, néhol a szőlőt is megcsapta, de tűrhetőn.

12 Junii. A Somos nevű erdőben menvén az úrral és az asszonnyal önnagyságokkal, találtunk ért körtvélyt az erdő közepin épített ritka gyümölcsöskertben, melynek egyikét az generális, másikat az asszony, harmadikát a pater, negyedikét magam ettük meg. Egy palack bort meg is ittunk hárman feljül rá, mert az asszony, reggel lévén, nem ivott éhomra.

(141/r) Ez esztendőben a fejdelem jó készüllettel a német ellen megerősíti magát, háromfelé tábort csinál. Az egyiket Eszterházy Antal commendója alá bízván a Dunántúl; másikat Károlyi Sándor mellé rendelvén Erdélybe; harmadikával ki legnagyobb és erősebb volt, maga Bercsényi urammal és gróf Pekri Lőrinc urammal megszállja Trencsént, melyet a német megsegítvén, megütkeznek egymással, de a német kevés számmal gyalázatosan a magyart megveri, maga is a fejdelem lovastól elesvén, rútol megüti magát; sok odavész a magyarban. Nyitrát a német megveszi, a harc után püspök Pyber László labanccá lesz, úgy Ocskay brigadéros is; hasonlót akarván követni Bezzerédi is, megfogattatik társaitól, és Patakon feje vétettetik.

(141/v) Károlyi Sándort is kinyomja a német Erdélyből, de útjában Szászsebest megveszi vérrel, hatvan német, a bennevaló, kuruccá lött; a város népét levágják, és mindenben praedát hánynak, magát a várost felégetik.

Ezt hallván a szászvárosi német, capitulatioval feladja magát, és Szebenbe kísértetik. Károlyi Sándor után megyen a német, és Abrudbánya felé kinyomja, Sebesvárt megveszi a német.

Én ezen esztendőnek vége felé Sárospatakra menvén az ország gyűlésibe a méltóságos generálissal, kevésse leheték ottan, hanem küldetem Salánkra, holott igen megbetegedvén 13 Januarii 1709-ben felkelék, és 14 hívattatván, ide Károlyba jüvék.

(142/r) Tolvay Gábort a német császár leküldvén Patakra, armistitiumot kíván; az ország nem denegálja.

Ezen gyűlésben personalis insurrectio végeztetik, ki-ki személye szerint felüljen, feje, jószága vesztese alatt menjenek a bányavárosok visszanyerésére, ha békesség nem leszen.

Anno 1709.

Az armistitiumnak nagy híre leszen, mindazáltal félvén a csalárdságtól, Károlyi Sándor 19 Januarii öszveszedi hadait, s Debrecenhez megyen, igyekeztvén onnan a Dunántúl. Érsekújvárt megsegíti. A német is azonban Erdélyből kijű, és Váradot megsegíti.⁴⁷ Ez előtt is Abrudról kinyomta volt a kurucot. Segesvárt is visszavette.

(142/v) A jeles húsvét napját kedvem ellen töltém Kassán, onnat megyek Eperjesre, visszafordulván a vizek és tolvajok miá, kevésbé marada meg életem. Mindjárt Szatmárra menvén, a Karasznában [!] elmerül velem a hajó, s a vízbe merülék, de kiszabadulván, visszajövék Károlyba.

Pünkesd napjára innepelni megyek tekintetes Pápai János uramhoz Kállóba, holott felette nagy betegségbe esvén, visznek Ecsedbe, onnan Károlyba és azután Szatmárra; 14 hetekig fekszem.

(143/r) Ez üdő alatt a német kijüvén Erdélyből, megsegíti Váradot, és vissza is megyen Kolozsvárra.

A muszka is erősen megveri a svecust, dissipálván minden erejét; a király maga Tatárországba szalad a kozákok fejedelmével.

27 Augusti. Indulának Károlyból Pápai János uramék Konstantinápoly felé.

A német kicsap Bányára, a bírót harmadmagával beviszi Erdélybe, 1200 forintokat kívánván tőlek.

Az esztendő vége felé a Tiszántúl való német ármáda lefelé nyomul, és Szécsénben, Vadkertben, Rozsnyón (143/v) és mind a bányavárosokon quartélyba száll, melyre nézve generális Károlyi hívatik hadaival a fejedelemtől, s valami svecus és lengyel segítséggel öszvecsatolván magokat, alább ide a németet nem eresztik.

Magam megyek Ecsedből Károlyba, és karácsony hetiben az erdélyi német megtudván kevés számát Orosz Pál uram mellett való hadainknak, kicsap, és Somlyót fel-

praedálja, Hadadot megszállja, kéri, de ekkor nem adja gróf Csáky István. Bányára is kimegyen, és az adósságot megveszi rajtok, s osztán visszatér.

Ezalatt a felső német Lócsét megszállja, erősen ostromolja, de a bennvalók jól viselvén magokat, oda hagyja.

(144/r) Megyünk Orosz Pál urammal Tasnádra posteriumba, holott 1710. esztendőnek kezdetit beszenteljük. Megyek innen Hadadba gróf Csáky Istvánhoz, ott mulatván negyednapig. A német megint kijű Somlyóra, és felpraedálván, sokat is levágván benne mind lakosok s mind katonák közül, meg visszatér: én sem mervén mulatni ottan, visszajüvék Károlyba, s onnan Olcsva és azután Szatmárra.

Ezalatt a fejdelem Károlyi Sándorral együtt megütözik a német erővel Vadkertnél, és megveri a németet; két generálisok, Sickingen és Saint-Croix, elesik a harcban, a kurucokban is sok elvész.⁴⁸

(144/v) Eszterházy Antal is Verebéllynél felveri a németet,

Erdélyből viszont kijű a német, és Hadadot neki feladja gróf Csáky István.

Károlyi Sándor a harc után visszajű, és Szentkirályhoz gyűjti hadait; mi is oda megyünk hozzá Ecsedből Orosz Pál urammal, de engem mindjárt visszaküld Károlyi postán Olcsvára.

A pestis felette igen grassál, Orosz Pált is elviszi.

A német is igen megyen elő; Érsekújvárt, Szolnokot visszaveszi, a kurucokat a Tiszán innen űzi. Én is Debrecenbe költözém novemberben. (145/r) Egret is a német visszaveszi.

A fejdelem Kállóba jű, és a hadakat mustrálja: Károlyi Sándor is ott volt.

Vettem édes feleségem levelét, melyből szomorán értem édes kis Sándorkám, Mária és Zsuzsinak egy hét alatt a pestistől való megölettetéseket és kis Gyurimnak életének megmaradását, kit kivitt volt a nagyanyja a pestis előtt. Maga is szegény feleségem a halál torkából jött vissza.

Eperjest is visszaveszi a német.

Feleségem ír Zilahról.

(145/v) Istené a dicsőség, mégis ez keserves bujdosásban, miolta édes feleségemet elhagytam, negyedik karácsony napjára felvirradok Debrecen városában, tekintetes, nemzetes Komáromi István uram házánál. Ez nap lágy idő vagyon.

A német ármáda, az erdélyi német hadak is Pálffyval magokat conjungálván, lejűnek Debrecenbe, holott is armistitiumot csinálván a kurucokkal, maga Pálffy kétezer némettel Kállóba megyen és Károlyival tractál.

(146/r) Azután mennek Vajába,⁴⁹ holott az fejdelem is szembe leszen generális Pálffy Jánossal.

Mi is visszaindulunk Kolozsvárra, és circa finem Februarii békével beérkezünk; Istené a dicsőség.

Szent György napját üdvezlem házamnál, egész vigasággal lévén sok keserves bujdosásom után, mint aki a szelek után a partra érkezik, minden bánatinak véget vet. Volt 17 vendégem, 32 tál étkem s igen finum borom.

(146/v) Anno 1712. Esett egy siralmas casus. Egy ungvári leány férfiköntösbe öltözvén, Magyarországról bejű Erdélybe, holott sokáig udvarokban lakván, végre megházasodik és két gyermeki leszen feleségének; osztán ez a felesége meghalván, még mást veszen, kivel is jó darab ideig együtt lakván, az asszony kinyilatkoztatja dolgát és megfogják. A férfiszerszámát, kit maga csinált volt bőrből, a tanácsházban felfüggesztik, hogy mindenek láthatnák, osztán a nyakába kötik, és vele együtt megégetik⁵⁰.

(147/r) Ezen esztendőben aprószentek napján választattam Kolozsvár városának királybírájává, minekutána a város privilegiumát és dicsőséges szabadságát helyreállította volna a császár őfelsége.

Ugyanez nap ispotálymesternek is tétettem. Immár káptalan, doktor, királybíró, ispotálymester, eklézsia kúratora lévén, semmi jövedelem nincs. Tituli sine vitulis.

(147/v) Anno 1713 19 Martii, József napján, mikor jókedvvel ennénk ebédet [Kendi]Lónán, gróf Teleki Pál uram házánál, gróf Teleki Mihályné, Pálné, az úrfiak és kisasszonyokkal, nagy szél indulván, a palotát ránk szakasztá hirtelen; rettenetes casus.⁵¹ Magam nagy sebekbe esvén, kivált a lábam miatt, hat hétig feküdtem; a több sok sebeseket ide Kolozsvárra behozták és gyógyították.

(148/r) Istennek csuda dolga lőn, hogy 22 lélek közül csak egy hala meg, a többi, noha nehéz sebekbe esett, de lassan-lassan mind kigyógyulnak; Istené a dicsőség. Csatárinak hívták, aki megholt, édesanyjának egyetlenegy nemes gyermeke. Ugyanott Lónán el is temettetett. Egyik kisasszony is megholt számba tartatott sok ideig, de meg-elevenkedett üdővel.

(148/v) Anno 1715 26 Maii áldott meg Isten egy leánymagzattal, 7 Junii⁵² keresztelte meg Soós Ferenc uram a Farkas utcai templomban Klárának. Isten éltesse nekünk örömünkre és maga dicsőségére.

(149/r) Anno 1715 karácsony második napján választattam kolozsvári főbírószágra.

Ebben az esztendőben [1716] a tél igen erős és hosszú volt, a tavasz és nyár csupa esővel tölt el úgy, hogy meg nem ismertett egyik a másiktól, melyik légyen tavasz és melyik nyár. (149/v) Az ősz is hasonló volt, mely miá semmi szüret nem lőn.

A nagypiaci templomot is ezen esztendőben foglalták el a pápisták. A tanácsba is pápista polgárt tőnek.

A sánkra kimenvén a német a várból, a vár kolcsait az én kezembe bízák.

(150/r) Ugyanezen esztendőben Temesvárt megvevé Eugenius herceg.⁵³

Ismét az új király és fejedelem születését⁵⁴ nagy solennitással megülők és üdvezlők generális Branner őnagysága házánál, holott sok külön-különféle illuminatiók estenek.⁵⁵